ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Պուլկարիոյ համար
Տարեկան 12 Ֆր.
Վեցամսեայ 6 »
Արտասահմանի համար Տարեկան 15 »
Վեցամսեայ 8 »
Ամերիկայի համար
Տարեկան 3 տոլ.
Վեցամսեայ 1.50 »
ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼԻ
Ծանուցման տողը առաջին երեսին համար 40 սանթիմ. իսկ վերջին երեսի համար 20 սանթիմ. Երեքին աւելի անգամներու համար 20 0/0 զեղչ կըլլայ։
Վառնայի համար ձեռք 10 սանթիմ

ՇԱՐԺՈՒՄ

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐԸ

Նամակ եւ դրամ ղրկել Խմբագրութեանս հասցէին
—
Редакция на вѣстникъ
«Шаржумъ»
Варна
Redaction du journal
«Charjoum»
Varna (Bulgarie)
—
Դրութիւնք ետ չեն տրուիր
Արտասահմանի ձեռք
)(20 ՍԱՆԹԻՄ)(
Պուլկարիոյ համար ձեռք
)(15 ՍԱՆԹԻՄ)(

ՈՐՏԵ՞Ղ ՀԻՄՆԵԼ

Արտասահմանի հայ մամուլը սկսել է զբաղվել ազատ երկրներից մէկում հայ կանոնաւոր դըպրոց հիմնելու հարցով։ Ոմանք ուզում են Բուլգարիայում հիմնվի, ոմանք, Փարիզում և Եգիպտոսում։

Այդ հարցով զբաղվելը ապացոյց է թէ կանոնաւոր դպրոցը պահանջ է դարձել արտասահմանի հայերիս համար։

Ի հարկէ այդ դպրոցը միջնակարգ և գրական ուղղութիւն ունեցող մի դպրոց պէտք է լինի, որովհետեւ բարձրագոյն դպրոցի թէ պէտքը չը կայ, և թէ մենք անկարող ենք Եւրոպայում հայ համալսարան պահել։ Պէտքը չը կայ, որովհետեւ Եւրոպայում շատ համալսարան և բարձրագոյն մասնագիտական դպրոցներ կան, մեր կանոնաւոր միջնակարգ դըպրոցում (եթէ ունենանք) աւարտածները կարող են իրենց ուսումը կատարելագործել այդ համալսարաններից մէկում, ինչպէս անում են բուլգարները և սերբերը։ Համալսարան չենք կարող պահել նրա համար, որ ահագին դրամագլուխ է պէտք։

Հիմա խնդիր է թէ ո՞րտեղ հիմնվի այդ միջնակարգ դըպրոցը։ Մեր կարծիքով այդպիսի մի դպրոց Փարիզում հիմնելը բոլորովին աննպատակայարմար է, նոյնպէս ոև է բուն Եւրոպական քաղաքում, ուր հայ ժողովրդային գաղութ չը կայ։

Միջնակարգ դպրոցի աշակերտները առհասարակ պէտք է իրենց հարազատ միջավայրի մէջ կրթվեն և դաստիարակվեն, որպէսզի Եւրոպայում իրենց կրթութիւնը կատարելագործելուց յետոյ՝ լաւ զգան թէ իրենց ժողովուրդը ինչ ցաւեր, պակասութիւններ ունի և իրենք պարտական են այդ բոլորը դարմանելու գործին եռանդուն կերպով մասնակցել։ Ընդհակառակը՝ եթէ իրենց դեռափթիթ հասակում Եւրոպա անցնեն՝ ժողովրդը և նրա ցաւերը նրանց անծանօթ պէտք է մնան. նրանք պէտք է օտարանան ու խուսափեն հայ ժողովրդի հետ ապրելուց և նրա մէջ գործելուց։

Ճիշդ է, կարող է պատահել որ այդ տեսակներից հանճարներ դուրս գան և իրենց օտարին ծառայող հանճարով, ինչպէս շատ զեվզեկներ ասում են՝ "հայուն փառք կը բերեն", բայց հայ ժողովուրդը գրական օգուտ չի ունենալ դրանցից, ինչպէս չէ ունեցել Լօրիս Մելիքովներից և Նուբարներից. իսկ հայ ժողովրդի դրամով օտարի համար Լօրիսներ, Նուբարներ և կամ թէ Ասիաեւրոպացի անորոշ տիպեր ստեղծելը կատարեալ ապուշութիւն կը լինի։

Այո, բէալական ուղղութեամբ մի միջնակարգ դպրոց անհրաժեշտ է արտասահմանում։ Բայց նա պէտք է հիմնվի այնպիսի մի հայ գաղութի մէջ, որը թէ իր կեանքով, թէ բարքերով նմանում է բուն երկրի հայ ժողովրդին։ Եւ այդ գաղութը Բուլգարիայի հայ գաղութն է. մանաւանդ որ ինքը բուլգար ժողովուրդը բաւական նմանում է հայ ժողովրդին իր բարքերով և Եւրոպական հաշակաւոր ապականութիւնը գոյութիւն չունի այստեղ, որը շատ կործանեբեր կարող է լինել մատաղահաս հայերի համար։ Բուլգարիայի հայ գաղութը մի ուրիշ և շատ նշանակելի առաւելութիւններ ունի. նախ որ մօտիկ է Ռումանիային և Աւստրիային ուր հայերը կորչելու վտանգին են ենթարկված, մօտիկ է Կովկասին և Տաճկաստանին ուր ազատ և կանոնաւոր դպրոցներ ունենալ այլեւս անկարելի է։

Վերջապէս կեանքը համեմատաբար շատ աժան է։ Բուլգարիայում հիմնված դպրոցը կարող են գալ Պոլսից, Ադրիանապօլսից և դրանց շրջակայ քաղաքներից, Կովկասից, Սեւ Ծովի տաճկական քաղաքներից, Ռումանիայից, Աւստրիայից. նոյնիսկ միջակ կարողութեան տէր մարդկանց զաւակներ. իսկ Եգիպտոսը կամ Փարիզ հեռու տեղերից կը գնան կամ բոլորովին ձրիները, կամ թէ շատ հարուստ մարդկանց զաւակներ։

ՎԱՐԴՕ

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. ՊՈԼԻՍ, 23 Մարտ

(Շար. նախորդ թիւին եւ վերջ)

Գուրպան պայրամին առաջին վայրկեանին սանձ փորձանք... Գէշ նշան, ընթերցող, գէշ նշան... մանաւանդ նախապաշարումներով լեցուն բնապետի մը ուղեղին համար։

* * *

Գէթ եթէ միայն այդ ըլլար... բայց կան խել մը երեւոյթներ որ Համիտի քունը կը կտրեն, կեանքը դժոխք կը դարձնեն։

"Բերա-Բալաս" հիւրանոցը իջած է եղեր հարուստ Իտալացի ճամբորդ մը — ծպտեալ անարշիստ մը որ եկած է եղեր Համիտը զարնելու։ Աղէկ կայրի եղեր, ոչ ոքի հետ յարաբերութիւն չըներ և կուզէ եղեր իր դեսպանէն թուղթ մը առնել սելամլըքի երթալու ալ պոմպա մը նետել... կըսեն։

Լրտեսները հոտը կառնեն։ Մէկ մը կերթայ դուրս կը կանչէ, մարդը կելլայ և այլեւս յետ չի գար։ Կորաւ ընդմիշտ։

* * *

Տարբեր վրդովեցուցիչ դէպք մըն ալ։ Պանք Օթոմանին տակը ներքին ուղի, ական մը, թունել մը փորեր են։ Թուրքերը կըսեն հայ կոմիտէներու գործն է։ Ես կը կարծեմ գողութեան համար փորուած անցք մըն է, եթէ յիրաւի ատանկ բան մը կայ. ասոր ամիսէ մը աւելի է իբր թէ ոստիկանութիւնը գտած է այդ ճամբան, բայց դեռ եւս ստառաթիւ հայ մը չէ ձերբակալուած։ Արդեօք յիրաւի ատանկ բան մը կա՞յ, թէ չինծու, ստեղծովի գործ մըն է — չեմ գիտեր։ Թերեւս հնարած են, որ քիչ մը աւելի զոհեր նետեն ծակը...

* * *

"Առաւել քան զամենայն" վըրդովեցուցիչ։ Պալատական լրտեսները "Մէրասիմ քէօշկին" մէջ (Եըլտըզի մէկ քէօշկը, ուր օտարահպատակները կը կենան սելամլըքիատենը) խել մը տինամիտի քարթուշներ կը գտնեն և Համիտի կը ներկայացնեն։ Համիտ կը սոսկայ ու իսկոյն կը հրամայէ քանդել այդ քէօշկը ու իր ծախքով վերաշինել։

Չար լեզուները կըսեն որ յըրսեռները նետեր են այդ պայց թուղէկ խրտուիլակները, իրենց բռնապետը միշտ սարսափի մէջ պահելու և աւելի ստակ շորթելու համար։

Աս չափ գէշ երեւոյթներու վրայ աւելցաւ և երկրաշարժը պայրամի փառաւոր հանդէսի ատեն... ալ Համիտ կը վախնայ և կը վախնայ։

Հիմակ հասկցէք մեր վեհապետի հոգեկան վիճակը։

* * *

Գաւառներէն վայնասունը երբեք չի կտրիր։ Ջմեռը երկար է եղած ամէն տեղ, չափէն աւելի խիստ ու երկարատեւ։

Տիւրիկի մէջ թիֆօն մարդ չի թողներ կը կոտրէ։ Թուրքէն սովի զոհ գնաց, սովէն ալ ազատածը թիֆօյին կը զոհուի... Բժիշկ չիկայ, շնորհիւ Վեհ. Սուլթանի... ճանճերու պէս կը կոտորուին։

Աղքատութիւնը արդէն չափը անցուց Վանայ մէջ... Մուշէն վերջերս լուր է հասեր, որ 50 հոգի ձերբակալած է կառավարութիւնը իբր յեղափոխականներ կասկածելով զանոնք։

Սղերդէն լուր եկաւ, որ Տէր Փառէն վարդապետ, տեղւոյն առաջնորդը ձերբակալուեր և Մուշ է տարուեր։ Հոս պատրիարքարանը զեվզեկ խօսքեր կընէ "չէ ձերբակալուեր և գործով Մուշ է գացեր և պէտք է վերադառնայ։

ԲԱԺ

ՔԷՕՍՏԷՆՃԷ, 25 Մարտ

Երզնկայէն եկող մարդոցմէ և մասնաւոր նամակներէ կիմանանք որ Երզնկայի վիճակը երթալով կը վատթարանայ։ Այնպէս որ ժողովուրդը սաստիկ նեղուելով հարստահարուելով, թէ մասնաւոր Թուրք անհատներէ և թէ կառավարութենէ կուզէ երկրէն դուրս ելլալ։ Եթէ այս անտանելի վիճակը շարունակուի, հաւանական է որ ժողովուրդը բոլորովին գաղթէ։ Հայերը մէկ մէկ կսպաննուին, կը վիրաւորուին, հողերնին զօրով կը խլուի և կառավարութիւնը տուժողներու բողոքին բոլորովին ականջ չի կախեր. զինուորական տուրքը չորս տարուանը մէկէն կուզեն գանձել ամենայն անխղճութեամբ, գիւղացիները արդէն բան մը չունին, և ունեցած հատիկ մը եզը, կամ էշը կը ծախեն և տուրքի փոխարէն կը գանձեն։ Այդ բաւ չէ, ճամբայ շինելու խնդիրն ալ կայ. քանի տարիէ ի վեր կառավարութիւնը ճամբայ կը շինէ և գիւղացիները պարտաւոր են կամ չորս օր ձրի աշխատիլ, կամ թէ 20—22 ղրուշ վճարել կառավարութեան։ Պաշտօնեաները անցագիր առնողներու արիւնը մինչեւ որ չի ծծեն չեն տար։

ՎԱՀՐԻՃ

ՊՈԼՍՈՅ ՊՈՒԼԿԱՐ ԷԿԶԱՐԽԸ

Ռուս Նովոյէ Վրէմիա թերթի թղթակից Վօժին, տեսակցութիւն մը ունեցեր է էկզարխին հետ, որուն միջոցին էկզարխը Մակեդոնական գործերու մասին հետեւեալը ըսեր է.

«Մակեդոնիոյ մէջ ապստամբութիւն չի կայ. բայց Թուրք կառավարութիւնը կը վախնայ որ բռնկի։ Այդ կարելիութիւնը ոչնչացնելու համար, արդէն երկու ամիս է որ կառավարութիւնը հրաման տուած է դաւադրութեան հեղինակները ձերբակալեն եւ պահեստի զէնքերը դրաւեն։ Բոլոր մեծ կեդրոններու մէջ, ուր պուլկար բազմութիւն կը գտնուի խուզարկութիւններ կը կատարուին. դաւադրութեան հետքեր գտնուեր են, նոյնպէս թղթեր՝ մասնակցողներու եւ գլխաւորներու ցանկեր։

Շատեր ձերբակալուած եւ զնտաններու մէջ նետուած են, իսկ շատեր ալ արդէն աքսորուած են։

Մակեդոնական կոմիթէն Սարաֆօֆի նախագահութեամբ՝ թրքական բռնակալութեան դէմ բողոք մըն է. երբ վարչութիւնը բարեփոխուի, անձնական ապահովութիւնը եւ արդարադատութիւնը ապահովուին, կոմիթէն իր ուժը պիտի կորսնցնէ։

«Կոմիթէի նպատակն է Պերլինի վեհաժողովով խոստացուած բարենորոգումները ձեռք բերել, այսինքն քրիստոնեայ նահանգապետ նշանակուի եւ քրիստոնեայ ոստիկանութիւն...

Կոմիթէն մեծ ազդեցութիւն ունի ժողովրդին վրայ. բայց անոր ամենամեծ աջակիցը նոր սերունդն է. հիմա Մակեդոնիոյ մէջ շատ երիտասարդներ կան, որոնք իրենց կրթութիւնը Եւրոպայի մէջ առած են. ատոնց համար անհանդուրժելի է թրքական ռէժիմը։ Տեսած են ուրիշ քաղաքակրթուած ազգեր, չեն ուզեր եւ չեն կրնար սպասել։ Առաջ, երբ ժողովուրդը իր յառաջադիմութեան առաջին շրջանի մէջ կը գտնուէր, թրքական ռէժիմը տանելի էր. այսօր այդ անկարելի է... իսկ ամէնքս ալ գիտենք որ Թուրքիայէն բարենորոգում չի սպասուիր»...

Սերպիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ համաձայնութիւն կայանալու մասին, էկզարխը հետեւեալը ըսած է.

«Անկարելի է. սերպերը մեր ամենագլխաւոր թշնամին են։ Անոնց հետ իրար հասկնալը մտքէ դուրս է. մեծամոլներ են եւ իրենց յաւակնութիւնները անհաւատալի չափով. Սելանիկը կուզեն։ Սերպերը իրենք իրենց ոչ մէկ քաղաքական կոխի կամ գործունէութեան ընդունակ են... հիմակ Թուրք կառավարութիւնը սերպերը կը պաշտպանէ։ Այդ անոր սիրած միջոցն է. «բաժանէ որ տիրես»։ Երբ ցեղ մը միւսը կը գերազանցէ, իսկոյն Թուրքը գերազանցողին դէմ կը հանէ։

Մենք միշտ խաղաղութեան կողմնակից եղած ենք. բայց ժողովուրդը շատ գրգռուած է։ Պուլկարիոյ մէջ 150,000 Մակեդոնացի գաղթականներ կան եւ երեք հարիւրէն աւելի սպաներ... ասոնց մտքերը եւ վիշտերը ամբողջ ժողովրդեան կանցնին...

Մակեդոնացիները՝ խեղճ եւ մոռցուած ժողովուրդ մըն է։ Պէտք է որ այդ ժողովուրդը ապրի եւ յուսայ։ Առաջ Թուրքիան կրնար անոնց բան մը ընել։ Ցունական պատերազմէն վերջը Թուրքիա մեզի երեք թեմ տուաւ եւ իրաւունք դպրոցներ բանալու։ Բայց Դուռը եւ Եպարքոսը իրենց նշանակութիւնը կորսնցուցած են. բոլոր գործերը պալատի մէջ կը կատարուին, Սուլթանի խորհրդականներու ձեռքով։ Ատոնք միշտ կը խոստանան, բայց ոչինչ չեն ըներ. նոյնիսկ խնդիրները իրենց վեհապետին չեն հաղորդեր։

Սուլթանը հակառակ է ո եւ է բարենորոգման մը Մակեդոնիոյ մէջ»։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՉԱՐ ՈԳԻՆ

Այդ չար ոգին Պօպէտօնօսցէֆն է. եթէ այդ խաւարամիտ, վայրենի զգացումներով մարդը չըլլար, գուցէ ռուս ժողովուրդը այնքան դժբախտութիւններու չէր ենթարկուեր իր ներքին կեանքին մէջ, գուցէ այնքան բազմաթիւ երիտասարդներ զոհ չիրթային...

Դեռ քանի տարի առաջ, 1882ին Պօպէտօնօսցէվ խռովարար ուսանողներու համար զօրաբանակներու մէջ տեղաւորելու սոսկալի պատիժի ծրագիրը կազմեց. սակայն թէ նախարարութիւնը եւ թէ Ալէքսանտր երրորդ այդ ծրագրին իրագործման դէմ կեցան։

Վերջերս, Պօգոլէփով, սպաննուած կրթական նախարարը, Պօպէտօնօսցէվի ձեռնասուն, յանձն առաւ կատարել Պօպէտօնօսցէվի փայփայած ծրագիրը, ամէն պատասխանատուութիւն իր վրան առնելով, եւ այդ ծրագիրը իրագործելու իրաւունքը միայն իրեն վերապահել ընդունելով։

Ճիշդ է, առաջին օրերուն մէջ, ուզեց որ ամբողջ Նախարարութիւնը իր վրան առնէր այդ օրինագծին իրականացման հետեւանքները, բայց երբ տեսաւ որ Նախարարութիւնը չի համաձայնիր, աւելի կատղեցաւ ու մինակ ճամբայ ելաւ. եւ այդ իրեն կեանքը արժեցաւ։

Պօպէտօնօսցէվ դէմ կեցաւ Լօրիս Մելիքօվի սահմանադրութեան, Ալէքսանտր երրորդը համոզելով որ սահմանադրութիւնը իրագործել ժողովրդին կարծել պիտի տար թէ կառավարութիւնը թուլցեր է եւ ատոր համար կը զիջանի։ Պօպէտօնօսցէվ որոշեց ուսանողութիւնը հալածել, ճնշել, անոր մէջ խեղդել ամէն մի ազատ ձգտում, մտածելով որ այդ տարրը սեղմելով պիտի խեղդած ըլլայ եւ ամբողջ ռուսական ազատական ձգտումները։ Բայց խաբուեցաւ։

Այդ խիստ միջոցները ոչ միայն չի կրցին ուսանողութիւնը ճնշել, այլ եւ աւելի բորբոքեցին ու գրգռեցին զանոնք անսահման միապետութեան դէմ։

Այսօր ոչ միայն ուսանողութիւնն է որ դէմ է կառավարութեան, այլ եւ ժողովրդին մէկ մասը, գլխաւորաբար գործաւորներու. յեղափոխական եւ ազատական գաղափարները այսօր թափանցած են բոլոր մեծ քաղաքներու գործատուներու մէջ. իսկ ռուս գործաւորները եւրոպական գործաւորներու պէս բուն ժողովուրդէն, գիւղացի տարրէն բոլորովին կտրուած տարր մը չեն կազմեր։

Ռուս գործաւորները շարունակ գիւղերուն հետ յարաբերութեան մէջ են, եւ գիւղացիներու հետ միշտ կը շփուին. կիսագործաւոր եւ կիսագիւղացիներ են, ու իրենց յեղափոխական եւ ազատական գաղափարները աւելի դիւրութեամբ եւ աւելի ընդարձակօրէն կը տարածեն գիւղացիներու մէջ, կը վարակեն զանոնք ազատական գաղափարներով եւ տենչերով։ Այդպէսով ռուս գիւղացին ալ կարթննայ իր սովորական դարերոր թմրութենէն, կսկսի զգալ եւ հասկնալ իր հարստահարուած ըլլալը, կառավարութեան աւելորդ ու անպէտք բռնութիւնները եւ կը բռնկի։

Այդ բռնկումը կարծես թէ հեռու չէ. շատ մը ռուս մտածողներ արդէն գիւղացիներու մօտակայ ապստամբութիւնը կը գուշակեն եւ կառավարութեան խորհուրդ կուտան ձեռք քաշել խիստ միջոցներէն։

Ռուսաստանի չար ոգի Պօպէտօ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՐԵԱՆ ԳՈՅՆԸ

Զատկի շաբաթ օրն էր. արդէն եկեղեցիների զանգակները սկսել էին մի առանձին եռանդով ղօղանջել եւ հայ քրիստոնեաներին եկեղեցի հրաւիրել։

Մարիամ մուտուն, իր չրջազգեստի առաջին փէշը վեր քաշած, մտամոլոր նստած էր խոհանոցի մէջ, ու իր աջեւը դրված կողովով հաւկիթներին էր նայում։ Նա խորին մտածումների մէջ էր ընկղմված, աչքերը խոնաւացել էին գաղտնի արցունքներից. չը գիտեմ ինչն էր զսպո՞ւմ արցունքի յորդումը, թէ արցունքը չէր ուզում վազել եւ այս հանդիսաւոր ու տօնական երեկոն սուգի վերածել։

Վերջապէս նա մրմնջալով շշնջաց.

— Ախ չեմ ուզեր հաւկիթ ներկել. չեմ կրնար կարմիր գոյն յեղուկի մէջ ձեռքերս թաթխել, աչքիս առջեւը կուգան ամուսինս, խեղճ զաւակս, իրենց արիւնի մէջ լողացող. եւ անոնց սպաննող երկու Թուրքերը, սիրելիներուս կարմիր արիւնով ներկված ձեռքերով

Աս ինչ գէշ սովորութիւն է. ասանկ մեծ տօնի մը համար անպատճառ հաւկիթ պէտք է ներկել եւ ան ալ կարմիր, արեան գոյնով կարմիր հաւկիթ...

Չի պիտի ներկեմ, չեմ կրնար. սիրտս չի դիմանար... բայց ի՞նչ ընեմ, հիմա տղաքը եկեղեցիէն պիտի գան, կարմիր հաւկիթ պիտի ուզեն, ներկն ալ իրենք են առած բերած. ի՞նչ ըսեմ, ի՞նչպէս բացատրեմ որ անոնց սիրտն ալ չի կոտրի։

Մարիամ մուտուն այդ մենախօսութեան մէջ էր, երբ ներս մտաւ տեղացի Փէմպէ հանըմը եւ տաճկերէն լեզուով սկսեց խօսել.

— Ի՞նչ է, Մարիամ հանըմ, ինչո՞ւ հաւկիթները չես ներկում, ինչո՞ւ առջեւդ ես դրել, ու նայում ես։

— Ներկել չեմ ուզեր. երբ կը մտածեմ թէ ձեռքերս կարմիր ներկին մէջ պիտի թաթխեմ, ամբողջ մարմինս կը դողայ, կը սարսռի. Չես գիտեր ջուրիկս, ինչեր կանցնին կը դառնան սրտիս, հոգիիս եւ գլուխիս մէջ. Աստուած Սուլթան Համիտին հախէն գայ։ Ան չըլլար, ես, եւ ինծի հետ ալ շատ մը հայ մայրեր, ասանկ չի պիտի սարսափէին կարմիր գոյնէն եւ Զատկին հանգիստ սրտով հաւկիթ պիտի ներկէին, ու իրենց տղաքները ուրախացնէին ..

— Ի՞նչ ես ուզում ասել, Մարիամ մուտու, ճշմարիտ չեմ հասկանում. Սուլթանը ո՞ւր, Զատիկը ուր. եւ կարմիր հաւկիթ ներկելը ո՞ւր...

— Աւելի աղէկ, որ չես հասկնար Փէմպէ հանըմ... աշխարքիս մէջ չը հասկցողներն են որ հանգիստ կապրին։ Պիտի հասկնայիր, եթէ դուն ալ իմ տեսածներս տեսնայիր եւ քաշածներս քաշէիր...

Աւելի աղէկ որ ոչ տեսած ես եւ ոչ ալ կը հասկնաս...

Այստեղ Մարիամ մուտուի արցունքները վազեցին. չը գիտեմ ինքը անկարող եղա՞ւ զսպել, թէ՞ արցունքները աւելի լաւ համարեցին դուրս ժայթքել...

* * *

Փէմպէ հանըմը մնաց շւարած. էլ մի խօսք արտասանել չը կարողացաւ, եւ անզգալաբար յանցաւորի կերպարանք ընդունեց. Նա կնոջ յատուկ նախազգացումով գուշակեց թէ իր առջեւը կանգնածը մի վշտահար կին է եւ ինքը անգիտակցաբար փորեց փորփրեց նրա վշտերը։

Բայց բոլորովին լուռ կանգնելը կամ դուրս գնալն էլ անյարմար համարելով ասեց.

— Ներողութիւն, ես չը գիտէի թէ իմ խօսակցութիւնը այդ հետեւանքը կունենար։ Դու չես կարող ներկել, բայց աղայքն էլ մեզ են, նրանք էլ

նոսցէվ, սինոդի բրօքուրօրը, Թօլսթօյը նզովողը, դեռ այնքան սպուշ, այնքան բռնակալ եւ բթամիտ է որ այդ բոլորը չի հասկնար. ան կը կարծէ թէ կառավարութիւն մը, որչափ ալ զօրաւոր ըլլայ ան, կրնայ ժողովուրդի մը կեանքի բնական ընթացքը կասեցնել։

* * *

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ՃԱՊՈՆ

Ռուսիոյ տրամադրութիւնները Մանջուրիոյ մասին՝ մեծ յուզում պատճառեցին Ճապոնի մէջ. Ճապոնի արտաքին գործոց նախարարութիւնը ամէն օր լիքն է քաղաքացիներով, որոնք կու գան ճիշդ տեղեկութիւններ առնելու ռուս-ճապոնական յարաբերութիւններու մասին. Ճապոնական թերթերը կառավարութեան կոչ կընեն մեծ նաւատորմիղը պատրաստել, և բազմաթիւ ժողովուրդ զինավարժութեան հրաւիրեր են։

Ազդեցիկ Կոմս Օքումա ուժեղ յօդուածով մը ժողովուրդը Ռուսիոյ դէմ պատերազմելու կը հրաւիրէ։ Այդ հրաւէրին արձագանք տուեր են միւս բոլոր թերթերը.

Այդ պատճառով ալ Ճապոնի կառավարութիւնը խիստ և կրտուկ բողոքագիր մը դրկած է ռուս կառավարութեան, յայտարարելով որ Ճապոն ոչ ոքին որ ալ ըլլայ, չի պիտի թոյլատրէ Չինական շահերը ոտքի տակ տալ.

Ճապոնի այդ բողոքին Ռուսիա մօտաւորապէս հետեւեալը պատասխանած է.

Նախ որ Ռուսիա տրամադիր չէ երրորդ պետութեան մը հետ համաձայնութեան պայմաններ փնտռել, քանի որ դեռ բանակցութիւնները կը շարունակուին։

Երկրորդ՝ համաձայնութիւնը առժամեայ է և միայն ռուս զօրքերու յետս կանչումը դիւրացնելուն նպատակով է։ Չինաստանի իշխանութեան դէմ ոտնձգութիւններ չեն և ոչ ալ ուրիշ պետութեանց իրաւունքներուն դէմ։

Երրորդ՝ Ռուսիա համոզուած է թէ՝ երբ համաձայնութիւնը յայտարարուի ամէնքն ալ պիտի հաւանին, իսկ եթէ Ճապոն կառավարութեան համար փոքրիկ դժգոհութեան առիթ տուող կէտեր գտնուին համաձայնութեան մէջ, այն ատեն կարելի պիտի ըլլայ բարեկամական առաջադրութիւններ ընել.

Այսօր արդէն յայտնի է որ Մանջուրիոյ խնդրոյն մէջ Ռուսիա մեղմ դիրք մը բռնած է, այլեւ տիրապետելու յայտնի ձգտումները ջուրն ինկան։ Գուցէ ատոր միակ պատճառ ոչ եւրոպական պետութիւններու բողոքները ու հակառակութիւնները են, այլ Ճապոնը։ Ճապոն զօրեղ պետութիւն մըն է, և Ռուսիոյ դէմ պատերազմի բռնուած միջոցին եթէ չը յաղթէ ալ, դժուարաւ կը յաղթուի. Ռուսիա Ճապոնի հետ պատերազմելով մեծ վտանգներու պիտի հանդիպի. և ատոր համար է որ այնչափ ալ չի ուզեր Ճապոնը իր դէմը գրգռել.

* * *

ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ամսոյս 26ին Սօֆիայի դատախազը և հարցաքննիչ դատաւորը Բ. Կոմիտէի անդամներու ներկայութեամբ խուզարկեր են կոմիտէի գրասենեակը։

Այդ խուզարկութեան միջոցին կոմիտէի գրասենեակի դիմաց ժողովուած ամբոխը բուռն համակրական ցոյց մը ըրեր է Պօրիս Սարաֆօվին, կոմիտէի նախագահին, անոր ներս մտած միջոցին։ Դատական խուզարկիչ յանձնաժողովը քանի մը թուղթեր վերցուցած է, որոնք, կը ենթադրուին, կը վերաբերին Պուքրէշի գործին։ Կոմիտէի միւս թուղթերուն և տետրակներուն յանձնաժողովը ձեռք չէ դպցուցած։ Խուզարկութենէն վերջը, գրասենեակի դռներու վրայ դրուած կնիքը վերցուեր է և գրասենեակը յանձնուեր է կոմիտէի մարդոց գործերը վարել շարունակելու համար Բ. Կոմիտէի անդամ Գ. Կէօրկի Մինքովի նախագահութեամբ.

ՊՈՒԼԿԱՐ ԴԱՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՅԻ ՄԸ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Փօշտա» պուլկար թերթի խմբագիրներէն մին Մ. Բ. կոմիտէի անդամներու ձերբակալութեան առթիւ խօսակցութիւն մը ունեցեր է Սօֆիայի մէջ դատական բարձրաստիճան պաշտօնէի մը հետ։ Այդ պաշտօնեան հետեւեալը ըսած է.

«Ինծի կը թուի թէ հասարակութիւնը, մանաւանդ մեր մակեդոնացիները, տարբերութիւն չի դներ դատական և քաղաքական հալածանքներուն մէջ. և կը մտածէ թէ կառավարութիւնը մտադրութիւն ունի ոչնչացնել կոմիտէն և մակեդոնական կազմակերպութիւնը. Այդ ենթադրութիւնը բոլորովին սխալ է. Պօրիս Սարաֆօվը և իր ընկերները ոչ թէ իբր Մակեդոնական Կոմիտէի անդամներ ձերբակալուած, են այլ հսկողութեան տակ առնուած են այն եղեռնական դատի պատճառաւ որ տեղի ունեցաւ Պուքրէշի մէջ և անոնք ի բացակայութեան դատապարտուեցան. Իսկ այդ առթիւ, ինչպէս դուք ալ գիտէք, անոնք արդէն առաջուընէ պատրաստականութիւն յայտնած են իշխանութեանց տրամադրութեան տակ դնել ինքզինքնին։

Իսկ երբ խմբագիրը հարցուցած է թէ երկար պիտի մնա՞ն հսկողութեան տակ, պաշտօնեան պատասխաներ է.

«Այդ յայտնի չէ, որչափ ինծի յայտնի է անոնք մտադիր են բողոքել հարցաքննիչ դատաւորի իրենց ձերբակալելու համար տուած որոշումին դէմ. դատարանը երբ այդ բողոքը ստանայ, ինքնին պիտի անով զբաղի և գուցէ մեղմ որոշում մը տայ, կամ թէ ազատ արձակէ, ի հարկէ երաշխաւորութեամբ.

Որչափ գիտեմ, հարցաքննիչ դատաւորին որոշման պատճէնը գիշերը յանձնուած է ձերբակալուածներուն»։

ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՅԻ ՎԻՃԱԿԸ

Սելանիկէն նամակ մը կայ «Փօշթա» թերթին մէջ, որմէ հետեւեալը կը քաղենք.

«Ով աչքի առջեւ ինկած զէնքը ուսը չառնէր կռուելու երբ տեսնայ թէ իր կինը, աղջիկը բռնաբարուած են, իսկ զինքն ալ կուզեն ոչնչացնել.

Երկաթուղիի ամբողջ գծին վրայ, ամէն կայարան կը տեսնայի հարիւրական կապկպուած պուլկարներ, որոնց անասուններու պէս վակոնները կը լեցնէին կեդրոնական բանտերը տանելու համար... իսկ ինչ պիտի ըլլայ արդեօք երկրին ներսերը.

«Մակեդոնիա բոցի մէջ է. փոթորիկ մը կը գառնայ անոր երկնքին տակ. Ոսկալի գործեր կը կատարուին. Ամբողջ գիւղերը մոխիր դարձած են... այդ կը հաստատեն հրէաները անգամ. Մարդ չի գիտեր որը գրէ, որը մտքին մէջ պահէ. ամէն քայլափոխի աւելի նոր, աւելի կատաղի գործ մը կիմանաս, որ կատարած են Թուրք իշխանութիւնները պուլկարներուն դէմ.

չը պէտք է հասկնան քու չը ներկելուդ պատճառը, եւ Զատիկ օրով, երբ կարմիր հաւկիթ չունենան իրենց տան մէջ, պիտի տխրեն, վըշտանան։ Տուր ես ներկեմ, ներկը ո՞ւր ես դրել. դու գնա՛ դուրս, եկեղեցի, աղօթք արա, սիրտդ կը հանդարտի, վշտերդ կը թեթեւանան։

— Շատ գնացի, շատ աղօթեցի, հինգ տարի շարունակ, բայց ոչ սիրտս հանդստացաւ, ոչ վշտերս թեթեւացան. ընդհակառակը աւելի սաստկացաւ։ Եւ այս տեսակ մեծ տօներուն, մանաւանդ Զատկին՝ այդ վիշտը աւելի կը սաստկանայ, որովհետեւ կորուսած սիրելիներուս պակասութիւնը աւելի սուր կերպով աչքիս կը զարնէ։

— Վնաս չունի, կրկին գնա, ուր կուզես գնա՛, միայն հիմա, երբ սիրտդ, հոգիդ այս վիճակի մէջ են, տնէն դուրս ելիր։ Տան մէջ մի՛ մնայ։

— Ուր որ ալ երթամ նոյնն է. բայց քանի որ կը սաիպես դուրս ելլամ, պիտի ելլամ։

Այդ ասելով Մարիամ տոտոն իսկոյն չրջազգեստի փէշերը վար թողեց, գլուխը մի սեւ փուշի փաթաթեց, հագաւ իր կիսամաշ վերարկուն ու տանից դուրս եկաւ։

Նա փողոցով անցնում էր մեքենայաբար, առանց մի բան տեսնելու. Նրան ամեն ինչ կարմիր, արեան գոյնով էր երեւում. մարդիկ, կենդանիները, գետինը, տները, երկինքը ի մի խառնված արիւնագոյն յեղուկ զանգուած էին ներկայանում նրա աչքին, որի մէջ կատաղած, ամբողջովին արիւնի մէջ թաղված թուրքերը լողալով, իրենց կացինները, սրերը մեծ մեծ դանակները շարժելով կոտորում էին Մարիամի ծանօթներին, ազգականներին, բարեկամներին. եւ ահա դրանցից մէկը Մարիամի ամուսնու եւ սիրելի զաւակի, Զաւէնի գլուխները կտրած գնտակների պէս օդի մէջ նետելով ու բռնելով մօտենում էր իրեն. Մարիամ տոտոն սարսափելի կերպով ճչաց փողոցի մէջ եւ դիակի նման գետին փռվեց...

Մարդիկ հաւաքվեցին... բարձրացրին ուշաթափ հայուհուն, իմացան նրա տունը եւ իսկոյն տուն տարին։

Փէմպէ հանըմը արդէն հաւկիթները ներկել էր ու շարում էր ափսէի մէջ, երբ բազմութիւնը տեսաւ, ու նրանց հետ ուշագնաց Մարիամ տոտոին, սաստիկ վրդովվելով բոլոր հաւկիթները գետին զարկեց աղաղակելով.

— Այս անպիտան հաւկիթներն էին պատճառը. եթէ նրանք չը լինէին Մարիամ տոտոն այդ օրը չէր ընկնի։

.˙.

Կամաց կամաց Մարիամը ուշքի եկաւ. Նա հիւանդ չէր, բայց մի տեսակ թոյլ էր զգում իրեն. Նրան բերող մարդիկը արդէն գնացել էին, երկու փոքրիկ զաւակները Աշոտը եւ Գարեգինը եկեղեցուց վերադարձել էին եւ իրանց մօր վիճակը իմանալով կարմիր հաւկիթով բոլորովին չէին հետաքրքրվում։

Փէմպէ հանըմը մի երկու անգամ իր տունը հանդիպելուց յետոյ՝ եկել էր եւ Մարիամի կերակուրների վրա էր հսկում որ կանոնաւոր կերպով եփվեն։ Նա ամէն բան կատարելուց յետոյ՝ միայն տուն գնաց։ Չէր գնալ, եթէ ինքն էլ երեխաներ չունենար։

Մարիամը, իր զաւակներովը միասին, առանց կարմիր հաւկիթի Զատկի սեղանին մօտեցան։

Նա մի տեսակ ուրախութիւն էր զգում որ սեղանի վրա բացակայ են այդ կարմիր հաւկիթները. երեխաներն էլ միմիայն իրենց մօր հիւանդութիւնը պատճառ ընդունելով իրենց կարմիր հաւկիթից զուրկ մնալուն, առանց բողոքի եւ գանգատի ընթրեցին...

ՎԱՐԴՕ

Առաջնորդի փոխանորդ Զիտաբով և տնտես Բօբօվ․ բանտարկուած են Կումարտայիի մէջ և տանջանքի մատնուած․ ձերբակալուած է Պօլաշկի վանքի վանահայրը շատ մը ուսուցիչներ և վարժուհիներ, վերջիններս անպատուած են․

Այո, մարդ կը սարսափի, երբ այս ամէնը կը տեսնայ և կը լսէ Մակեդոնիա կաւերուի․․ ինչ որ պուլկարական է կայրի․ ո՜հ որչափ մենք կը խաբուէինք պուլկարիոյ մէջ, ո՜րչափ հիմակ ինծի ոճրագործային կերեւայ Պուլկարիոյ մամուլի լռութիւնը․ Ո՜րչափ եղբայրասպանութիւն էր հոն մեր անտարբերութիւնը դէպի մակեդոնական խնդիրը․ Եւ կենդանի բողոք մըն ալ չենք ըրած„․

[ՆԱՄԱԿ ՕՏԷՍԱՅԻՑ

(Կրօն Միքայէլեանի Հայկական Կրթարանը

Վառնայից այս կողմերն է եկել Տիկին Միքայէլեան որի ամուսինը, Պ․ Կրօն Միքայէլեան Վարնայի մէջ մասնաւոր դպրոց ունի «Հայկական կրթարան„ անունով։ Տիկինը յայտարարում է որ այդ դպրոցի մէջ վերջին աղէտներից փախած որբերից բաւական թուով ձրիաբար դաստիարակվում և խնամվում են, ու այդ հիման վրա առաջնորդից դպրոցի օգտին հանգանակութիւն անելու արտօնաթուղթ է ստացել․

Վերջին տարիներում այնքան խաբեբաներ սուտ սուտ պատպատճառաբանութիւններով դրամ են կորզել որ այլ եւս հաւատ չէ մնացել․ կասկածում ենք և այս տիկնոջ ասածների ճշդութեան մէջ․ խնդրում ենք շտապով մեզ հաղորդէք թէ ինչպէս այդ հայկական կրթարանում տասնեակներ որբեր ձրիաբար դաստիարակվում և սնվում են՞ն․ (*)

Ք

1901 25 Մարտ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

Յունվար ամսին (Պարսկաստանի Ռաշտ քաղաքի հայոց վարժարանին ի նպաստ թուրքերէն, ռուսերէն և պարսկերէն լեզուներով ներկայացում մը տրուեր է, որոնցմէ մօտ 100 լիրայի հասոյթ գոյացեր է․ Ներկայացումներուն ներկայ գտնուեր են կուսակալը, ռուս հիւպատոսը և շատ պարսիկներ․ ամէնքն ալ առանձին նուէրներ տուեր են։ Անգլիական հիւպատոսը սուգի (Թագուհիի մասին) պատճառով բացակայեր է, բայց կրկին իր նուէրը չէ զլացեր,

— Հիւսիսային Կովկասի Արմաւիր քաղաքի հայերը, որ արդէն որբանոցի մը ծախքը կը վճարեն, ուրիշ որբանոց մը բանալու համար գումար մը հաւաքեր են և իրենց փափաքը պատրիարքարանի հաղորդեր են։

— Պարսից Շահը առանձին ֆերմանով Թաւրիզի հայուհեաց բարեգործական ընկերութիւնը իր հովանաւորութեան տակ առեր է։

— Բաղէշի ուսումնական վարչութիւնը որոշեր է տեղական որդէն միացած վարժարանները հայ բողոքականներու վարժարաններուն միացնել։

— Թիֆլիզի Նորաբաց աղջկանց Յովնանեան վարժարան մտնալու համար չորս հարիւրէ աւելի աղջիկներ խնդիր տուեր են։

Ասոնցմէ միայն 210 հոգի ընդունուեր է։

— Բարիզի մատրան շինութեան համար Շանդ Էլիզէի կողմը 70000 ֆրանք արժողութեամբ յարմար գետին մը գնուեր է․

(*) Ցուսով ենք որ Պ․ Կրօն Միքայէլեան կշտապի բացատրել այս հանելուկը !!!

Տ․ Խ․

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Վիլհէլմի նման Անգլիոյ Թագաւորն ալ երկրաշարժին առթիւ շնորհաւորական հեռագիր մը ղարկած է Սուլթանին և խնդրած է Աստուծմէ որ միշտ պահէ ու պահպանէ Կարմիրին թանկագին կեանքը․ Անգլիական լրագիրներուն և ժողովուրդին մեծ մասը ու մանաւանդ ազատականները դժգոհ մնացած են Էտուարտ Է․ի այս ընթացքէն և կառարկեն թէ իրենց Թագաւորը, Վիլհէլմի հետեւելով, կը պակսեցնէ անգլիական ազգին արժանապատուութեան զգացումը երբ շնորհաւորուած անձը է և կը մնայ աշխարհիս էն մեծ մարդասպանը ըստ Անգլիոյ մեծ մարդուն Կլատըսթնի բացատրութեան․

Կառավարական թերթերը կը պնդեն թէ Էտուարտ Է․ի հեռագիրը պարզ պաշտօնական և քաղաքավարական հանգամանք մը ունի ու պէտք չէ անի նկատել դրդումի կամ հետեւողութեան արդիւնք․

— Սուլթան Համիտ հեռագրով մը կըպատասխանէ Վիլհէլմին և անոր սրտաղեղ զգացումներուն շնորհակալ ըլլալէ վերջ՝ կը յաւելցնէ թէ երկրաշարժին առթիւ իր ունեցած ընթացքը միմիայն Աստուծոյ կամքին հպատակելու արդիւնքն է․

Սուլթանը շնորհակալ կըլլայ նաեւ Աստուծոյ որ զինքը պահպանեց վտանգէն ու կաղօթէ որ նախախնամութիւնը պահէ մարդկութիւնը այդ կարգի վտանգներէն․

Աղօթքդ ընդունելի ըլլայ, Ապտիւլ Համիտ, և ժամ առաջ վերնաս մէջտեղէն, վասն զի դուն ալ մին ես այդ փորձանքներէն ու աւելի գէշ՝ ամենէն մեծ վտանգը տարաբաղդ ազգերու․

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Երեսփոխանական ժողովը երկրորդ ընթերցումով ալ ընդուներ է մամուլի նոր օրէնքը․

— Տասանորդի օրէնքը վերցուեր է․ անոր պիտի փոխարինէ 1894 թուականին հիմնուած հողային տուրքի օրէնքը, փոքրիկ փոփոխութիւններով․

— Սթօյիլովի թաղման հանդէսը մեծ շքով կատարուեր է․

— Ազգային (պահպանողական) կուսակցութեան, որուն պետը հան գուցեալ Սթօյօլօֆն էր, Սօֆիա գտնուող անդամները որոշեր են որ կուսակցութեան գործերը վարէ կեդրոնական քլիւպը, փոխ նախագահ Պարոն Գէշովի նախագահութեամբ․

Ամառը պատգամաւորներու ժողով մը տեղի պիտի ունենայ վերջնական պիւրօ մը կազմելու համար․

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Գերմանիոյ մէջ համոզուած են թէ Իտալիա չի հեռանայ երրեակ դաշնակցութենէն․ «Կազէթ Նասիօնալ կը հաղորդէ որ Իտալիոյ արտաքին գործոց նախարար Ցանարտէլլի Կոմս Պիւլովի յայտարարած է որ Իտալիոյ գերակշռող բոլոր տարրերը տրամադիր են խղճմտաբար պահպանել երեակ դաշնակցութիւնը․

ԱՄԵՐԻԿԱ

Ապստամբ ֆիլիպպինցիները ամէն օր մաս մաս անձնատուր կըլլան Ամերիկայի կառավարութեան․ Մանիլլայի մէջ իմիջի այլոց անձնատուր եղած է և Ժէնէրալ Արէժօլա 800 մարդով միասին․

ՖՐԱՆՍԱ

Նախարարապետ Վալտէք Ռուսոյի վիճակը վիրաբուժական վերջին գործողութենէն ետքը բարւոքած է։

ԹՐԱՆՍՎԱԼ

Նախագահ Քրիւկէր «Մաթենի թղթակցին հետ ունեցած տեսակցութեան միջոցին ըսեր է․

«Եթէ անգլիացիները բուն իսկ իրենց շահը ըմբռնէին, պիտի տային մեր ուզած անկախութիւնը, վասնզի այդ պարագային պատրաստ պիտի ըլլայինք մեծ զիջողութիւններ և զոհողութիւններ ընել․

Այն ատեն խաղաղութիւնը ըստ միշտ ապահովուած պէտք է ըլլար․

— Բրէթօրիայէն կը հեռագրեն որ Պօթայի ռազմական նոր ծրագիրներն է միշտ Քիչները նեղել և քանդել երկաթուղիի գիծերը․

ՌՈՒՍԻԱ

Բեթերսպուրկի մէջ պետական փողերանոցը հրոյ ճարակ եղած է․

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Բէքինէն Լօնտօն կը հեռագրեն թէ Լիհունկ Չանկ շնորհակուրկ եղած է ռուսիոյ պահանջներուն ուժ տալուն պատճառաւ․

— Ռուսիա իր օտար երկիրներուն մէջ գտնուած դեսպաններուն հրամայած է տէրութեանց ծանուծանել որ ինք այլեւս չի պնտէր Չինաստանի հետ մասնաւոր պայմանադրութեան մը կապել Մանջուրիոյ մասին․

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

«Իրաւունք„ի 25 թիւը գրեթէ ամբողջովին նուիրուած է «Շարժում„ին, և անոր խմբագիր Վարդօ Արվախիին․ Մեր անտարբերութիւնը դէպի այդ խենթերու երամը, արհամարական լռութիւնը դէպի այդ արարածները, ինչպէս կերեւի վերջնապէս կատղեցուցած է ատոնք․ Լաւ միջոցը գտած ենք․ չարունակ պիտի լռենք և արհամարենք, մինչեւ որ կապելու ատտիճանին հասնին։

Ու յուսով ենք որ այդ օրը մօտիկ է․

☛ Զատկական տօներու առթիւ յառաջիկայ չորեքշաբթի „Շարժում„ չի պիտի հրատարակուի․

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Sof. Վ. Տոստմեանցի եւ Ե. Թոփչեանցի
„Die sozial ökonomich Türcei“

Հաւաքական աշխատութիւնը Հայկական հարցի եւ ընդհանրապէս Թուրքիայի մասին․

Գինը 2 մարկ ճանապարհածախսով դիմել՝ Berlin, Verlagshandlung R. Prager, №W. 7

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ „ՇԱՐԺՈՒՄ„ի

Կը տպագրուին ամէն լեզուվ այցետոմս, հասցէտոմս, Նամականիշ, հարսանեկան հրաւիրագիր, մահազդ․

Գիները յոյժ գիրամատչելի․ Ուրիշ քաղաքներէ եկած յանձնարարութիւններ ճշդութեամբ և փութով կը կատարուին․

ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԱՆԻՒ

Отговорникъ:
Д-ръ МЪГЪРДИЧЪ ВАРТАНЪ

Печ. «Взаимность» — Варна.